

Universitetet
i Stavanger

Husebø, D. (2014) Tro- og livssynsfag i Skandinavia : en sammenligning. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 98(5), pp. 364-374

Lenke til publisert versjon:

https://www.idunn.no/npt/2014/05/tro-_og_livssynsfag_i_skandinavia_-_en_sammenligning

(Det kan være restriksjoner på tilgang)

UiS Brage

<http://brage.bibsys.no/uis/>

Denne artikkelen er gjort tilgjengelig i henhold til utgivers retningslinjer.

Det er forfatterens siste upubliserte versjon av artikkelen etter fagfelleevaluering, såkalt postprint.

Dersom du skal sitere artikkelen anbefales det å bruke den publiserte versjonen

Dag Husebø

Tro- og livssynsfag i Skandinavia – en sammenligning

Artikkelen er en komparativ analyse av tros- og livssynsundervisning i skandinavisk grunnskole. Analysen er opptatt av likheter og forskjeller på både samfunnsnivå, institusjonsnivå og erfaringsnivå. Gjennom analyse av avisdebatt, eksisterende læreplaner og religionsdidaktisk/religionspedagogisk forskning genereres ny kunnskap om legitimering, plassering og funksjon av tros- og livssynsfagene i Norge, Sverige og Danmark. Hva avisdebatten i tre ulike riksaviser preges av, hva som fremstår som likheter og forskjeller i landenes gjeldende læreplaner, og hva som er trenden i landenes forskning på feltet, er spørsmål som stilles. I artikkelen presenteres trekk og mønster som ble funnet.

Innledning

I både dansk, svensk og norsk grunnskole har undervisning i tro og livssyn alltid hatt en viktig plassering og funksjon. Samtidig har undervisning og læreplaner endret seg radikalt i de seneste tyve årene. Skole og fag har forholdt seg til en stadig økende samfunnsmessig kompleksitet og et økende tros- og livssynsmessig mangfold. Tre overordnede strategier beskrives for hvordan mangfoldsspørsmålet er håndtert i europeisk skole. Enten er tros- og livssynsopplæring utelatt fra den offentlige skolen. I slike tilfeller ses all undervisning som berører spørsmål om tro og livstolkning, som en del av privatsfæren. Eller så er det innført ikke-konfesjonelle fag som gir elevene kunnskap om flere tros- og livssynstradisjoner. Den tredje løsningen som beskrives, er at konfesjonelle fag velges for opplæring i nasjonens majoritetstradisjon(er). Her er tros- og livssynsopplæringen knyttet til bestemte tradisjoner og ledes av lærere som er tilknyttet og deler bestemte trosforståelser. Om disse strategiene sier W.C. Durham Jr. «In fact, these appear to be the major options not

only for Europe, but worldwide. Legal and policy issues arise inwith respect to the implementation of each of these models.» (Durham 2013, s. 4.)

I Skandinavia er en ikke-konfesjonell modell valgt med hel eller delvis fritaksrett. Fagenes funksjon er å gi kunnskap om ulike religioner og livssyn, med størst vekt på kristendommen. Lars Friedner (2013) sier om den svenske konteksten: «There shall be teaching *about* religion but no *religious instruction or confessional elements*. The teaching must cover all the major religions [...] but, as an effect of Swedish history, have a special focus on Christianity.» (s. 344.) En trend som kan spores i skandinavisk skole, er at fagene har beveget seg i retning av et fokus på medborgerskap og deltakelse i et samfunn preget av tros- og livssynsfritt mangfold (Larsson 2004; Keut mfl. 2007). Den norske utredningen *Det livssyns åpne samfunn* illustrerer denne trenden ved å understreke at viktige samfunnsinstitusjoner må føre an i håndteringen av tros- og livssynsmangfoldet: «Dette gjelder politisk debatt, men også for eksempel hvordan dialog skjer på fellesarenaer som den offentlige skolen.» (NOU 2013, s. 24.) Denne artikkelen spør hva som kjennetegner gjeldende grunnskolefag og dagens tros- og livssynsundervisning i Skandinavia.

For å svare på spørsmålet ser artikkelen nærmere på landenes læreplaner. Gjennom å sammenligne læreplaner er målet å vise til både likheter og forskjeller i måten fagene beskrives på, og den legitimering, plassering og funksjon de har i skolen. Denne analysedelen anses å operere på et *institusjonsnivå* (Bråten 2013).

Artikkelen er også opptatt av hvordan fag og undervisning uttrykkes i media, og ser nærmere på debatt i tre utvalgte riksaviser. Spørsmålet er hva som karakteriserer debattene, og på hvilken måte disse henger sammen med læreplanutvikling og kjennetegn ved fagene i de tre landene. Her foregår den komparative analysen av empiri som representerer et *erfaringsnivå* (ibid.).

I forskningssammenheng har vi siden de tidligste religionspedagogiske/ religionsdidaktiske arbeidene på 1960-tallet sett en markant økning i aktivitet. På hvilken måte sier trekk ved denne forskningsaktiviteten noe om dagens fag i samspill med et *samfunnsnivå*? (ibid.).

Artikkelens struktur følger disse tre hoveddelene: fagplaner, avisdebatt og forskning.

Teoretiske og metodiske innganger

Artikkelens komparative innretning er forankret i et religionsvitenskapelig perspektiv og Oddrun M. H. Bråten (2013) sin kategorisering av ulike nivåer når en skal forsøke å komparere nasjoners tros- og livssynsundervisning. Bråten vektlegger at sammenligninger kan foregå på både et samfunnsnivå, et institusjonsnivå og et erfaringsnivå. Artikkelen følger denne tredelingen. Koblet til en religionsvitenskapelig forankring, innebærer det også at størrelsene som sammenlignes, blir behandlet så deskriptivt og verdinøytralt som mulig.

Det første steget som ble gjort i min analyse, var å gå igjennom hvert enkelt land sin læreplan. På et formelt institusjonsnivå, og i formålsbeskrivelser og trinnmål, lette jeg etter formuleringer som kunne si noe om fagets legitimering og funksjon. De første forsøk på kategoriseringer ble gjort uavhengig av den senere komparative analysen.

Denne analysefasen preges av det en kan kalle vertikale analyser eller analyser gjort «within-case» (Miles & Huberman 1984). Den handlet om å lete etter spesielle trekk og mønster i den enkelte empiridel.

I den neste fasen analyserte jeg debattinnlegg i tre ulike riksaviser. Debattene ses som uttrykk for et erfaringsnivå hvor stemmene til elever, lærere, foresatte, tros- og livssynsorganisasjoner mfl. har gitt seg til kjenne. Til sammen utgjorde dette materialet 197 debattinnlegg. Kategorier som utviklet seg var navnedebatt, verdidebatt, kristendommens stilling og debatt om faglig substans.

For å kunne si noe om pågående forskning på feltet har jeg sett nærmere på artikler og antologier som har beskrevet aktuell religionsdidaktisk eller religionspedagogisk forskningsvirksomhet i de seneste årene (Buchart 2004, 2008; Davis & Miroshnikova 2013; Fransen 2006; Keut mfl. 2007; Larsson 2004; Lied 2006; Lied & Osbeck 2012; Osbeck 2006, 2011). Også i disse arbeidene har jeg først sett på beskrivelser av forskningsaktivitet i det enkelte land. Et kjennetegn ved oversiktsarbeidene er at de viser hvordan forskningsvirksomhet og fag er koblet til samfunnsmessige utviklingstrekk.

De trekk og mønster som jeg har funnet vertikalt innenfor de skandinaviske landene på både et samfunnsnivå, et institusjonsnivå og et erfaringsnivå, har jeg deretter satt inn i en horisontal form for analyse. På tvers av hvert enkelt lands læreplaner, forskning og avisdebatt har jeg sett etter trekk og mønster «cross-case» (Miles & Huberman 1984). De likheter og forskjeller som jeg har funnet, blir belyst i det kommende.

Gjeldende læreplaner

I det danske *kristendomskundskapsfaget* som ble fastsatt i 2009, løftes den religiøse dimensjonens betydning for personlig livsoppfattelse frem i formålsbeskrivelsen (Undervisningsministeriet 2009). Fagplanen henvender seg direkte til eleven og gjennom «mødet med de forskjellige former for livsspørsmål og svar, som findes i kristendommen samt i andre religioner og livsoppfattelse, skal undervisningen give elevene grundlag for personlig stillingtagen og medansvar i et demokratisk samfund.» (ibid., s. 3.) I forlengelsen av elevfokus og den personlige «stillingtagen» beskriver formålsnivået kristendommen som fagets sentrale kunnskapsområde, og Bibelen som verdigrunnlaget for dansk kultur (ibid.). Fagets legitimering i skolen er å ivareta både individ og samfunn, med førstnevnte i forgrunnen forankret i kristen kulturarv.

I de spesifiserte målformuleringene for 1.–3. klassetrinn organiseres målene innenfor tre hovedområder: «Livsfilosofi og etik», «Bibelske fortellinger» og «Kristendommen og dens forskjellige uttrykk i historisk og nutidig sammenheng» (ibid., s. 5). Alle tre hovedområdene har referanse til kristendommen på ulikt vis. Formuleringer som knytter seg til området «Livsfilosofi og etik», understreker at dette er en særdansk form for livsfilosofi og etikk, forankret i tradisjonen etter Nikolai F. S. Grundtvig, Knud E. Løgstrup og Jakob Knudsen mfl. Her vektlegges det muntlige levende ordet. Elevene skal kunne «tale med om almene tilværelsesspørsmål med bruk af enkle faglige begreber og med en begyn-

dende bevidsthed om det religiøse sprog» (ibid.). Innenfor hovedområdet «Kristendommen og dens forskjellige uttrykk» skal elevene kunne samtale om «hvad kirke og kristendom er», samtale om «udvalgte grundbegreber i kristendommen», og kjenne til «udvalgte symboler og ritualer samt synge og samtale om salmer og sange.» (ibid.)

Trinnmål for tros- og livssynstradisjoner ut over kristendommen beskrives ikke før på 9. klassetrinn (ibid., s. 7). Her omtales det nyintroduserte kunnskapsområdet som «Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser». Bruken av verb i målformuleringene kommuniserer forskjell i progresjon og krav sammenlignet med de tre andre kristendomsorienterte hovedområdene. I kunnskapsområdet «Ikke-kristne religioner og andre livsopfattelser» brukes verb som «kende til», «beskrive» og «forholde sig til». Disse verbene peker på et forholdsvis enkelt gjengivende målnivå, og er verb som først og fremst brukes i de andre hovedområdene på 3. årstrinn (ibid., s.3).

Den danske lærereplanen inneholder også en undervisningsveiledning som definerer hva som er fagets viktigste begreper og hvordan de skal forstås (ibid., s. 15f). Her gis beskrivelser av hva tro er, og hvordan det kan arbeides med faget. Utvalget av salmer understreker også fagets kobling til dansk livsfilosofi etter Grundtvig, Knudsen og Løgstrup. Tolv av atten salmer som er foreslått, står disse tre bak (ibid., s. 28).

I Sverige inngår faget *Religionskunskap* i det som kalles *Samhällsorienterande ämnen* (SO), og læreplanen ble fastsatt i 2011 (Skolverket 2011). Her er religionskunskap et eget emneområde sammen med geografi, historie og samfunnskunskap. Anslaget i formålsbeskrivelsen til SO er at «Människor har i alla tider och i alla samhällen försökt förstå och förklara sina levnadsvillkor och de sociala sammanhang som de ingår i» (ibid., s.89). På samme måte som formålsformuleringen til SO anlegger et bredt allment perspektiv, så gjør også formålet med religionskunskapsfaget det. Her følges opp med: «Religioner och andra livsåskådningar är därför centrala inslag i den mänskliga kulturen. I dagens samhälle, som är präglad av mångfald, är kunskaper om religioner och andra livsåskådningar viktiga för att skapa ömsesidig förståelse mellan människor.» (ibid., s. 186.) Faget legitimeres i mangfoldsproblematikk med funksjon om å skape gjensidig forståelse på tvers av tros- og livssynsgrenser.

Trinnmålene er preget av deskriptiv kunnskapsorientering. Elevene skal kunne analysere «kristendommen, andra religioner og livsåskådningar», å kunne «analysera hur religioner påverkar och påverkas av förhållanden och skeenden i samhället, og å «reflektera över livsfrågor och sin egen och andras identitet», «resonera och argumentera kring moraliska värderingar utifrån etiske begrepp och modeller, og «söka information om religioner och andra livsåskådningar och värdera källornas relevans och trovärdighet.» (ibid.) Faget plasseres i skolen som et analytisk kunnskapsfag med funksjon om å bidra til kritisk forståelse og evne til å delta i et samfunn preget av mangfold. Hovedområdene er «Religioner och andra livsåskådningar», «Religion och samhälle», «Identitet och livsfrågor», og «Etik» (ibid.).

Det norske religions- og livssynsfaget *Religion, livssyn og etikk* (RLE) ble fastsatt i 2008. Formålet for faget innledes med følgende formulering: «Religioner og livssyn gjenspeiler menneskers dypeste spørsmål og har gjennom historien bidratt til å forme

idivid, fellesskap og samfunn. Kunnskap om religioner og livssyn er vesentlig for enkeltmennesket, for å kunne tolke tilværelsen og for å forstå kulturer i ens eget samfunn og i samfunn verden over.» (Kunnskapsløftet 2013, s. 45.) At barn og unge møter et mangfold av kul- turpåvirkninger og verditradisjoner, vektlegges, og kunnskap om mangfold ses som viktig for livstolkning, etisk bevissthet og forståelse på tvers av tros- og livssynsgrenser. «Religion, livssyn og etikk som allmenndannende fag skal bidra til felles kunnskapsgrunnlag og referanserammer, bidra til ny innsikt og gi rom for dialog tilpasset de ulike alderstrinn.» (ibid.)

RLE beskrives som et «ordinært skolefag som normalt skal samle alle elever.» (ibid.) Undervisningen skal være objektiv, kritisk og pluralistisk, og likeverdige prinsipper skal legges til grunn for undervisning i hovedområdene. Kristendommen plasserer i en særstilling ved at dette hovedområdet beskrives separat og først, og ved at kristendommen gis størst kvantitativt omfang i antall kompetansemål. Jødedom, islam, hinduisme, buddhisme og livssyn beskrives med egennavn i et felles hovedområde. Filosofi og etikk er det tredje hovedområdet.

Religionsundervisningen i Norge skal arbeide med hvert enkelt kompetansemål lagt til hovedområdene. Samtidig sies det ikke hvor mye tid og hvordan kompetansemålene skal konkretiseres i arbeidsmåter eller innhold. Den konsekvente bruken av like verb innenfor hovedområdene understreker den kvalitative likeverdigheten som gjelder områdene med tanke på krav og progresjon.

Det svenske religionskunnskapsfaget har gått lengst i å la eksisterende tros- og livssynsmessig mangfold prege dets utforming, og i Danmark finner vi den læreplanen som i størst grad vektlegger nasjonal kulturarv og en kristen majoritetsorientering. Det er den særegne kristne livsfilosofipedagogikken som er kjernen i faget, en tenkning som vektlegger barnets spontanitet, det talte og levende ordet, og at livet er gitt av Gud. Den danske planen er i tillegg spesiell med tanke på at den gir klare foreskrivninger for hva god praksis i faget er.

I det svenske og norske religionsfaget understrekes kristendommens særstilling gjennom kvantitet, samtidig som det er håndtering av dagens tros- og livssynsmangfold som først og fremst legitimerer fagenes plass i skolen. Deskriptiv kunnskap og pluralitet vekt- legges, og undervisningen skal møte alle tradisjoner med samme pedagogiske tilnæringsmåter. Målformuleringene er relativt likelydende, og peker i retning av det kritiske og analytiske.

Avisdebatt

Artikkelens sammenligning av avisdebatt baserer seg på et nettsøk foretatt 02.01.2014. Bruk av søketjenestene til tre større riksaviser i Danmark, Sverige og Norge ga til sammen 197 treff på henholdsvis søkeordene *Kristendomskundskab* (115 treff¹) i Berlingske Tidende, *Religionskunnskap* (43 treff²) i Svenska Dagbladet og *RLE* (39 treff³) i Aftenposten. Søket ble deretter snevret inn til å gjelde fra når *RLE* ble innført i Norge, det vil

si i 2008. Det medførte at utvalget endte opp med 39 debattinnlegg fra Aftenposten, 33 innlegg fra Svenska Dagbladet og 41 innlegg fra Berlingske Tidende.

Det foregår for tiden flere kraftige diskusjoner rundt det danske kristendomskunnskapsfaget, og fornyinger er varslet av barne- og undervisningsministeren⁴. En av debattene i Berlingske Tidende er knyttet til navnet på faget og flere viser engasjement for å beholde kristendoms-kunnskapsnavnet⁵. Frykten for at den kristne kulturarven løses opp og drukner i mangfoldet, er tydelig⁶.

En annen debatt handler om fritak og om faget skal gjøres obligatorisk. Denne debatten henger også sammen med regjeringens ønske om å fornye faget. En bredere faglig orientering som vil kunne samle alle danske elever på tvers av tros- og livssynsgrenser, er målet, noe som fordrer en innstramning av fritaksregelen og en dreining av fagets funksjon mot håndtering av mangfold⁷. Den mest dominerende debatten som har pågått i Berlingske Tidende i den seneste tiden, handler imidlertid om et lovforslag som kom i 2012, der lærerutdanningsfaget *Kristendomskundskab, livsoplysning og medborgerskab* (KLM) ble foreslått avvirket. Debatten dreier seg om den verdikamp dette ble et uttrykk for⁸.

Det har også foregått en navnedebatt i Aftenposten. Debatten ble utløst av den nye borgerlige regjeringens forslag om å legge til en K (for kristendom) i fagnavnet⁹. Argumentasjonen er at KRLE-navnet understreker kristendommens posisjon som grunnlag for norsk kultur, samfunn, tro og livstolkning. Debatten handler også om regjeringens ønske om å gjeninnføre en prosentvis fordeling av hvor mye tid som skal brukes i hoved- områdene, der 55 % av tiden skal vies kristendommen¹⁰.

Før høsten 2013 var det imidlertid gjennomføring av muntlig eksamen i faget på ungdomsskolen som skapte debatt. For store variasjoner i hvordan de muntlige eksamenene ble gjennomført, uklare kriterier og unormalt gode karakterer debatteres. At for mange elever i tillegg klarer å snakke seg opp i karakter, er også gjenstand for debatt¹¹.

Debatten i Svenska Dagbladet er også opptatt av eksamen og substans i faget. Her diskuteres behov for nasjonale prøver. Hvordan disse skal utformes og gjennomføres, er spørsmålet. Målet med å innføre nasjonale prøver sier utdanningsministeren er å kunne sammenligne resultatene med de karakterene eleven gis i standpunkt. Mange elever er kritiske til at karakteren er urettferdig og satt på løst grunnlag, og nasjonale prøver ses som en måte å stramme dette opp på¹². De første nasjonale prøvene for grunnskolen ble avholdt våren 2013, uten at dette ser ut til å ha skapt nye overskrifter.

En annen debatt handler om problematisk praksis. Økt grad av skoleinspeksjon har satt fokus på at flere friskoler avviker fra den allsidige undervisningen de er forpliktet på¹³. En annen inspeksjon vektlegger at elever i for liten grad får arbeide slik at de får oppøvd sine evner i å analysere, reflektere og kritisk granske informasjon i faget¹⁴. Dette debatteres også. Avisens siste debatt før jul 2013 handlet om at utdanningsministeren har varslet en lovendring som tillater innslag av religiøs praksis i svensk skole, det seg være salmesang eller markering av høytider¹⁵.

En sammenligning av debattene i Danmark, Sverige og Norge viser at diskusjonene omkring tros- og livssynsfagene blusser opp i forbindelse med varslede endringer av navn og fagplaner. Det er større verdimesige debatter som føres om hvor landenes skoler og

utdanningssystemer skal forankres og utvikles. I den siste tiden har det vært størst verdidebatt rundt faget i Danmark. Dette handler om at den danske regjeringen har varslet større endringer. Debattene i Aftenposten viser at en slik verdidebatt er vekket til live igjen også i Norge med forslaget om KRLE. Den svenske debatten er nok den som preges mest av faglige diskusjoner om innhold, mål, praksis og eksamensgjennomføring. Den svenske regjeringens lovforslag om å tillate større grad av deltakelse i religiøs praksis i svensk skole har imidlertid også løftet den svenske debatten til et verdinivå.

Religionsdidaktisk og religionspedagogisk forskning

Den svenske religionspedagogen Rune Larsson (2004) har beskrevet undervisning og forskning i Sverige fra 1960-tallet til 1990-tallet. Han beskriver en situasjon der forskere fra sent 60-tall bidro til at religionsundervisningen i Sverige tok retning av å se på livsspørsmål (*livsfrågor*) som omdreiningspunkt for faget. Han skriver: «From the late 60s and some decades following, quite a lot of empirical studies were made by individual researchers but still more in large research projects... Some of these investigations had a direct influence on curricula, school books and the teaching in the classrooms.» (Ibid., s. 310). Larsson viser hvordan forskningsbasert kunnskap ikke bare fikk betydning for å forstå fag og undervisning, men også for de endringsprosessene som foregikk i skolen sett i lys av endrede samfunnsvilkår.

I norsk sammenheng har Sidsel Lied (2006) trukket opp det religionspedagogiske forskningsfeltet i Norge med utgangspunkt i doktorgradsarbeider fra 1985–2005. Sammen utvidet Lied og Osbeck (2012) nylig nedslagsfeltet og beskrev forskning både i Sverige og Norge frem til 2011. Hovedtrekk som Lied finner, er for det første at 16 doktorgradsavhandlinger er levert innenfor det religionspedagogiske feltet i Norge i perioden 2005–2011. Dette er en fordobling av antall avhandlinger sammenlignet med perioden 1985–2005. Et annet funn er knyttet til tema. Der temaet i større grad handlet om tros- opplæring knyttet til kristendommen tidligere, viser hun at de nyere avhandlingene orienterer seg mot tros- og livssynsmessig mangfold. Denne dreiningen ses i lys av den samfunnsmessige og kulturelle konteksten studiene inngår i. Men det ses også i forbindelse med at sosiologer, antropologer, religionsvitere og pedagoger nå gjør seg gjeldende på forskningsfeltet, i tillegg til teologer.

Et siste trekk ved flere av de seneste norske arbeidene er at forskningsinteressen er vendt mot klasseromsstudier og konkret undervisningspraksis i faget (von der Lippe 2010; Anker 2011; Eriksen 2011; Nicolaisen 2012; Husebø 2013, Jørgensen 2014). Dette er en vending som vi ikke på samme måte finner i Sverige.

I sin første oversikt over det svenske religionsdidaktiske forskningsfeltet finner Christina Osbeck (2006) at de aller fleste arbeidene i Sverige handler om didaktikkens forarbeidsfase, og om mål, læreplaner, innhold og elever. Bare to svenske studier, i tillegg til hennes eget arbeid, beskrives som opptatt av det hun kaller den «diskursive praktiken» i læringsprosessens midte (von Brömsen 2003; Johanssons & Johansson 2003). Trenden med få studier i Sverige som fokuserer på den diskursive

praksisen, viser seg også i den oppdaterte oversikten som Osbeck har gjort i samarbeid med Lied (Lied & Osbeck 2012). Også i denne perioden er det kun et fåtall arbeidere som handler om selve undervisningspraksisen (Falkevall 2010; Lifmark 2010).

Dansk religionspedagogisk forskning er det mindre av sammenlignet med svensk og norsk. Mette Buchardt (2004) innleder sin oversikt med den nedslående åpningspassasjen: «There hasn't been much school-related research in Danish Religious Education in recent decades, if ever.» (s. 117.) Senere i samme oversikt fortsetter hun: «The field of RE in Denmark is at present in great need of research based knowledge about the subject, something which has become clear in the latest public debate about the subject. In this discussion it is impossible to refer to even the most basic statistical data.» (Ibid., s. 121.) Pia Rose Bøwadt og Buchardt (2008) viser til kartlegginger av religionsdidaktisk forskning ved danske universiteter som understreker det samme. Her konkluderes det med at det ikke har vært særlig tradisjon for å forske i tilknytning til religionsundervisning i Danmark. Tre avhandlinger kom imidlertid ut like etter dette (Reeh 2006; Bøwadt 2007; Buchardt 2008).

Ut fra hva Larsson, Lied, Osbeck og Buchardt viser om forskning på feltet, ser vi at Sverige var først ute med å utvikle et sterkt religionspedagogisk forskningsmiljø. Allerede fra 1960-tallet av bidro forskere som Karin Moberger, Sten Rodhe, Sven Hartman, Sven Åke Selander, Gun Sjöberg, Anders Jeffner mfl. til å sørge for en forskningsbasert utvikling av religionsundervisningen i Sverige (Larsson 2004). Denne gikk i retning av å fokusere mer på elevenes livstolkning, deres livsspørsmål, verdispørsmål og moral. Ifølge Sven-Åke Selander (2011) har dette vært hovedtrekket ved den svenske religionsundervisningen helt frem til de nye kursplanene kom i 2011.

Det største oppsvinget i grad av forskningsvirksomhet i Skandinavia finner vi imidlertid i norsk sammenheng fra midten av 1990-tallet. Her har forskere som Geir Afdal, Bengt-Ove Andreassen, Oddrun M. Bråten, Karin Flornes, Kåre Fuglseth, Elisabeth Haakedal, Heid Leganger-Krogstad, Sidsel Lied, Geir Skeie, Jon Magne Vestøl, Sissel Østberg mfl. brakt bred og ny forskningsbasert kunnskap til feltet.

Samlede konklusjoner

Materialet som er lagt til grunn for sammenligningen, viser at det finnes skjæringspunkter mellom alle de tre landenes fag hva angår legitimering, plassering og funksjon i grunnskolen. Kristendomsfaget i Danmark viser størst grad av kulturkonserverende trekk. Dette tolkes som å henge sammen med posisjonen den særdanske livsfilosofien har hatt i dansk skole. Selv om faget understrekes som konfesjonsfritt, så legitimeres faget først og fremst i skolen i tilknytning til elevenes forståelse av kristendommen som trostradisjon, og dennes betydning for dansk kultur og samfunn. I større grad enn i Norge og Sverige rettes også oppmerksomheten mot elevens «stillingstagen» i tros- og livsspørsmål. Det svenske faget står frem som det mest mangfolds- og samfunnsorienterte. Det at faget plasseres sammen med geografi, historie og samfunnskunnskap, illustrerer dette. I Sverige er fagets identitets- og livsspørsmålorientering flyttet lenger i bakgrunnen med læreplanen fra 2011. Liknende endring har vi også sett i utviklingen av det norske faget frem til nylig. Med innføringen av RLE i 2008 ble fag og undervisning først vendt mot et samfunnsspor og elevenes mestring og bidrag i en kultur preget av mangfold. Nå ser vi imidlertid, med de seneste

forslagene om å innføre et KRLE-fag, at regjeringen ønsker å endre faget mer i retning av kulturkonservering og gi kristendommen en tydeligere plassering som majoritetens religion. Disse politiske initiativene har igangsatt ny debatt om faget i Norge. Til nå er det religionspedagogiske forskningsmiljøet i Norge verken konsultert eller hørt i forhold til om dette er en klok endring. 30 forskere knyttet til Norsk Religions- pedagogisk Forskerforum skrev i denne forbindelse et brev til kunnskapsministeren desember 2013, og frarådet regjeringen å innføre de varslede endringene av faget <http://www.norefo.no>. Foreløpig kan det altså se ut til at forskningsmiljøet som er utviklet i Norge i de seneste årene, ikke er gitt samme betydning for fagutviklingen som det Larsson (2004) beskriver at tilsvarende miljø har hatt i Sverige. Men i Norge er i alle fall forutsetningene nå til stede for at forskningsbasert kunnskap kan legges til grunn når faget skal utvikles videre.

I hvilken retning tros- og livssynsfagene i Skandinavia vil ta veien, er ikke godt å si. Et kontinuerlig forskningsblikk er uansett viktig for at kunnskapsutviklingen på feltet skal følge skole- og fagutvikling og vice versa. I så måte er komparative studier som denne viktig for å gi kunnskap om hva en utvikler fag og undervisning fra, om man skal legitimere og plassere tros- og livssynsfagene på nye måter i fremtiden.

Noter

- 1 <http://www.b.dk/sog#pid:11;id:netsprint-search-search-box-form;query:kristendoms-kunnskap>
- 2 <http://www.svd.se/search.do?q=religionskunnskap>
- 3 http://www.aftenposten.no/sok/?query=RLE&pSearchView=&navigation.breadcrumbs=&offset=0&date_from=&date_to=&where=specify_section§ion=&author=&where=§ion=
- 4 <http://www.b.dk/nationalt/religion-skal-erstatte-kristendom>, <http://www.b.dk/kommentarer/aandloeshed>
- 5 <http://www.b.dk/berlingske-forum/skal-kristendoms-kunnskap-hedde-noget-andet>, <http://www.b.dk/politik/k-alle-boern-skal-undervises-i-kristendom>, <http://www.b.dk/nationalt/kristen-muslimsk-gruppe-omdoeb-kristendoms-kunnskap>, <http://www.b.dk/kommentarer/kristendom-er-ikke-religion>
- 6 <http://www.b.dk/kommentarer/kulturrelativisme-i-folkeskolen-nej-tak>
- 7 <http://www.b.dk/kommentarer/kristendom-og-fritagelse>
- 8 <http://www.b.dk/kommentarer/almen-dannelse-skal-gennemsyre-skolen>, <http://www.b.dk/kommentarer/utrovaerdig-minister>, <http://www.b.dk/kommentarer/utrovaerdig-minister>, <http://www.b.dk/kommentarer/utrovaerdig-minister>, <http://www.b.dk/politiko/laererstuderende-vi-har-brug-for-kristendoms-fag>
- 9 <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/Mener-nytt-KRLE-fag-kan-bryte-med-menneskerettighetene-7326516.html#UywOWKBjoqE>, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Civita-bommer-7410852.html#UywOFqBjoqE>, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Tar-norsk-skole-flere-tiar-tilbake-7326796.html>
- 10 http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Ned-fra-tribunen-7185624.html#UywO_6BjoqE, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Her-er-regjeringsplattformen-7332330.html>

- 11 <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Snakker-seg-opp-i-karakter--6851157.html>,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Krever-opprydning-i-eksamenskaos-6850813.html>,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Vil-endre-reglene---om-to-ar-6851590.html>
- 12 http://www.svd.se/nyheter/inrikes/nationella-prov-i-fler-amnen_5937267.svd
- 13 http://www.svd.se/nyheter/inrikes/skolan-glomde-bort-karnamne_8214976.svd,
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/skola-missade-obligatorisk-kurs_8216208.svd,
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/skarp-kritik-mot-friskola-i-goteborg_7113323.svd
- 14 http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kritisk-granskning-saknas-i-so-amnen_8525876.svd
- 15 http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/brannpunkt-direkt-religion-i-skolan_8826302.svd

Litteratur

- Anker, Trine (2011). *Respect and Disrespect. Social Practices in a Norwegian Multicultural School*. Doktorgradsavhandling, Oslo: Menighetsfakultetet.
- Böwadt, Pia Rose (2007). *Livets pedagogik. En kritisk livsfilosofi og dens pedagogisering*. København: Gyldendal.
- von Brömsen, Kerstin (2003). *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion idet mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg: Acta universitatis gothoburgensis.
- Bråten, Oddrun Marie Hovde (2013). *Towards a methodology for comparative studies in religious education*. Münster: Waxmann Verlag.
- Buchardt, Mette (2004). Religious Education in the School: Approaches in School Practice and Research in Denmark. I Rune Larsson. (red.). *Towards a European Perspective on Religious Education*. Lund: Artos & Norma.
- Buchardt, Mette (2008). *Identitetspolitik i klasserummet. 'Religion' og 'kultur' som viden og social klassifikation. Studier i et praktiseret skolefag*. Doktorgradsavhandling, Københavns Universitet, København.
- Buchardt, M & Böwadt, P. R. (2008). Religionsundervisningen i Danmark – Situasjonen för ämnet och ämnesforskningen. *Religion och Livsfrågor, 1*, s. 14–17.
- Davis, Derek H. & Miroshnikova, Elena (2013). *The Routledge International Handbook of Religious Education*. New York: Routledge.
- Durham, W. Cole (2013). «Introduction». I Derek H. Davis & Elena Miroshnikova (red.). *The Routledge International Handbook of Religious Education*. New York: Routledge.
- Eriksen, Lars Laird (2011). *Learning to be Norwegian: a case study of identity management in religious education in Norway*. Doktorgradsavhandling, University of Warwick, Warwick.
- Falkevall, Björn (2010). *Livsfrågor och religionskunskap – En belysning av ett centralt begrepp i svensk religionsdidaktik*. Doktorgradsavhandling, Stockholms universitet, Stockholm.
- Friedner, Lars (2013). Religious education in Sweden. I Derek H. Davis & Elena Miroshnikova (red.). *The Routledge International Handbook of Religious Education*. New York: Routledge.
- Husebø, D. (2013). *Fagdidaktisk utprøving av en fortolkende kulturbevisst tilnærming til Religion, livs-syn og etikk-undervisning – Om forholdet mellom teori og praksis i lærerutdanningsfaget og grunnskole-faget RLE*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Stavanger, Stavanger.
- Johansson, Eva & Johansson, Barbro (2003). *Etiske møten i skolan: värdefrågor i samspel mellan yngre skolbarn och deras lärare*. Stockholm: Liber.
- Jørgensen, Camilla Stabel (2014). *Som du spør får du svar?: en empirisk studie av skrivning i religions- og livssynsfaget*. Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Kuyk, Elza, Jensen, Roger, Lankshear, David, Manna, Elisabeth, Löh & Schreiner, Peter (2007). *Religious Education in Europe – Situations and current trends in schools*. Oslo: IKO.
- Kunnskapsløftet (2013). *Kunnskapsløftet: fag og læreplaner i grunnskolen*. PEDLEX Oslo: Norsk skoleinformasjon.
- Larsson, Rune (2004). Religious Education in Sweden.: Research Trends in a Secularised and Post-Christian Plurality. I Larsson, Rune & Gustavsson, Caroline (red.). *Towards a European Perspective on Religious Education*. Lund: Artos & Norma.

- Larsson, Rune (2007). Religious Education in Sweden. I Elza Kuyk, Roger Jensen, David, Lankshear, Elisabeth Löh, Manna & Peter Schreiner (red.). *Religious Education in Europe – Situations and current trends in schools*. Oslo: IKO, s. 193–198.
- Lied, Sidsel (2006). Norsk pedagogisk forskning 1985–2005. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 3, s. 163–195.
- Lied, Sidsel & Osbeck, Christina (red.) (2012). *Religionsdidaktisk arbeid pågår! – religionsdidaktikk i Hamar og Karlstad*. Vallset: Oplandske bokforlag.
- Lifmark, David (2010). *Emotioner, och värdegrundsarbete – Om lärare, fostran och elever i en mångkulturell skola*. Doktorgradsavhandling, Universitet i Umeå, Umeå.
- von der Lippe, Marie (2010). *Youth, Religion and Diversity. A qualitative study of young people's talk about religion in a secular and plural society. A Norwegian case*. PhD-avhandling. Universitetet i Stavanger, Stavanger.
- Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oakes: Sage Publications.
- Monrad, Marie K. (2007). «Religious Education in Denmark». I Elza Kuyk, Roger Jensen, David Lankshear, Elisabeth Löh, Manna & Peter Schreiner (red.). *Religious Education in Europe – Situations and current trends in schools*. Oslo: IKO s. 49–56.
- Nicolaisen, Tove (2012). *Hindubarn i grunnskolens religion- og livssynsundervisning. Egengjøring, andre-gjøring og normalitet*. Doktorgradsavhandling, Høgskolen i Oslo og Akershus, Oslo.
- NOU (2013). *Det livssyns åpne samfunn – En helhetlig tros og livssyns politikk*. Oslo: Kulturdepartementet, 2013:1. www.regjeringen.no
- Osbeck, Christina (2006). *Kränkingens livsforståelse. En religionsdidaktisk studie av livsforståelselärande i skolan*. Doktorgradsavhandling, Kalstad University Studies, Karlstad.
- Osbeck, Christina (2011). «Religionsdidaktik som kunskaps- och forskningsfält», i Malin, Löfstedt (red.). *Religionsdidaktik – Mångfald, livsfrågor och etik i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Ree, Niels (2006). *Religion and the state of Denmark. State religious politics in elementary school system from 1721 to 1975. An alternative approach to secularization*. Doktorgradsavhandling, Københavns Universitet, København.
- Selander, Sven-Åke (2011). Från livsfrågor, etik och reflektion till samhälle, kunnskap och analys. *Religion och Livsfrågor*, 2, s. 18–22.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Hentet fra <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>
- Undervisningsministeriet (2009). *Fælles mål 2009 Kristendomskundskap*, håndbogsserie 5, Faghæfte 3. Hentet fra http://www.uvm.dk/~media/Publikationer/2009/Folke/Faelles%20Maal/Filer/Faghaefter/090707_kristen_08.ashx